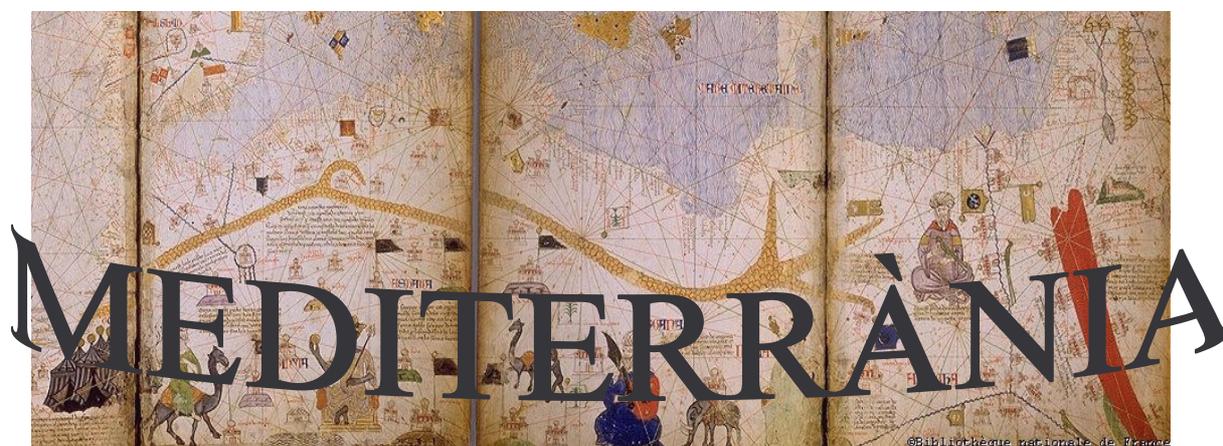

UN ESPAI PER A CONVIURE

UN ESPAI PER A APRENDRE

**Dades
Estadístiques**

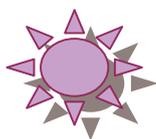
Gràfics

Textos

Cronologies

Presentació

Recursos

© Mª CARMEN ALEGRÍA VITALLA

PRESENTACIÓ: ÍNDEX

Justificació.....	pag. 2
Objectius	pag. 7
Continguts i metodologia.....	pag. 7
Consideracions complementàries	pag. 8

MEDITERRÀNIA: PRESENTACIÓ

Les característiques del nou ordre mundial, que impliquen l'existència de marcs diversos i complementaris en els que inscriure la informació, dificulten molt la comprensió de la contemporaneïtat per part de l'alumnat adolescent. El marc mediterrani és un bon escenari de la complexitat del món d'avui: permet inscriure-hi molts dels objectius de la modalitat d'Humanitats i Ciències Socials del batxillerat i compartir materials i activitats des de matèries curriculars diferents.

“Mediterrània, un espai per a conviure, un espai per a aprendre” és un recull de materials educatius que, prenent com a base l'espai geopolític de la regió mediterrània pot ser utilitzat –sense seqüències preestablertes- des de la Història, la Geografia i l'Economia¹.

1. JUSTIFICACIÓ

L'actual Ensenyament Secundari, fa possible el disseny de continguts de les pròpies matèries curriculars i també un treball d'interrelació i globalització del currículum que permet un ensenyament-aprenentatge enriquidor per professorat i alumnat.

¹ Part d'aquest materials van començar-se a elaborar dins un projecte d'investigació que la autora va desenvolupar com a part d'una llicència d'estudis concedida pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. (DOGC núm. 2493 de 10 d'octubre de 1997).

Aquesta interrelació sembla especialment necessària en la modalitat d'Humanitat i Ciències Socials del batxillerat, on hi ha matèries curriculars molt focalitzades en l'estudi de la contemporaneïtat, donat que, en un món com l'actual, amb un alt nivell d'integració, la realitat no es pot entendre sense l'estudi simultani de les relacions que s'hi estableixen. La complexitat de les relacions contemporànies demana un marc d'estudis prou proper, com per a sentir-lo formar part de la pròpia identitat, i prou universal com per a inscriure-hi fenòmens significatius a escala internacional.

La Mediterrània semblava un espai idoni per un treball d'aquesta mena. Històrica i geogràficament es caracteritza per la intensitat i antiguitat dels intercanvis i de la interdependència a que han donat lloc. El seu àmbit ultrapassa els marcs estatals –que cada cop són menys útils per entendre les relacions internacionals- i està configurat en una regió amb múltiples vessants que resulten alhora properes i llunyanes. Avui existeixen en la Mediterrània unes relacions particularment estretes i obligades per importants desafiaments.

1.1. Les noves relacions internacionals

El nou sistema internacional, plantejat durant els anys noranta amb la desaparició de la bipolaritat, ens ha deixat sense paradigmes i referents ideològics clars i amb poques referències per a delimitar allò que és essencial d'allò que només és accessori. La velocitat, profunditat i complicació dels canvis impedeix la seva anàlisi rigorosa i desmunta ràpidament les explicacions superficials. Si d'una banda les alternatives polítiques i econòmiques semblen haver-se reduït i simplificat, d'altra els nacionalismes, el nou paper dels Estats, partits polítics, sindicats, multinacionals, organitzacions internacionals, moviments ciutadans, la revifada dels fonamentalismes religiosos etc., han ampliat la complexitat del món dels nostres dies.

Com a resultat aquesta situació presenta aspectes nous com noves zones econòmiques o conflictives, i l'impacte dels mitjans de comunicació, que comporten canvis en l'ocupació i explotació de territoris. La nova situació geoestratègica derivada del final de la guerra freda ha provocat alteracions en els equilibris internacionals. La desintegració d'alguns Estats i la creació d'altres ha comportat importants canvis en la població, produccions i necessitats, que expliquen l'aparició de noves zones d'inestabilitat, la pèrdua d'actualitat d'antics conflictes i la nova dimensió de països determinats. També hi ha noves dimensions per a conceptes tradicionals, com la conservació del medi natural, les migracions humanes, la producció industrial i agrícola, etc., i que no poden ser tractades aïlladament sinó en les seves múltiples implicacions.

El gran desenvolupament de les noves tecnologies de la informació ha portat a una llibertat "de facto" dels moviments de capitals -encara que no en els moviments de mercaderies ni de persones- que està revolucionant les activitats econòmiques, conferint al sector dels serveis un paper preeminent. L'increment del turisme de masses i la influència dels mitjans de comunicació audiovisual estan generant canvis importants en l'oferta i demanda de productes i, per tant, en l'ocupació i explotació de l'espai.

Tots aquests factors generen que els Estats estiguin perdent pes específic en el seu paper d'actors internacionals i que apareguin nous marcs de referència, en els que inscriure les relacions, que han de ser considerats per entendre les relacions actuals. Per explicar-les ens hem de moure contínuament en marcs o molt grans (macro) o molt petits (micro), que sovint resulten molt difícils d'integrar de manera prou clara i entenedora. Aquests nous marcs de relació coexisteixen però amb les estructures estatals, en base a les quals s'obté la majoria de la informació.

És fonamental trobar marcs en els quals inscriure els continguts de les matèries curriculars de Ciències Socials. Els marcs més propers -locals, regionals, i estatals- són encara imprescindibles però ja no són suficients. Ni les aliances, ni els conflictes, ni les solucions són ja les mateixes, però tampoc no són encara essencialment diferents, i no poden ser explicats sense fer servir més d'un marc de referència, sense nous marcs per entendre una època que conserva encara moltes de les característiques de l'anterior.

D'acord amb aquest plantejament sembla necessari potenciar una cultura que permeti fer front als tres grans reptes de la societat europea del futur: la mundialització dels intercanvis, la societat de la informació i l'acceleració de la revolució

tecnocientífica, sota els tres conceptes clau d'interdependència, identitat i multiculturalisme. Per aconseguir-ho ens fan falta aquests nous marcs que ens permetin treballar des de la perspectiva de la Unió Europea, del nostre país (Espanya, Catalunya) i de les relacions Nord-Sud.

1.2. La Unió Europea i la regió mediterrània

Europa és una zona on el final de segle/mil·lenni presenta aspectes interessants. Perduda la seva hegemonia política i militar, durant la segona meitat del segle XX el paper central d'Europa es va mantenir com a frontera entre els blocs i persistent referència ideològica. Amb la desaparició de la bipolaritat el nou paper d'Europa fa cada cop més urgent la consolidació d'organismes supranacionals que, sense que suposin pèrdues en les identitats nacionals, li donin força i pes específic en el conjunt internacional.

Tenint en compte que, tradicionalment, l'estudi de la Unió Europea dins l'ensenyament secundari s'ha limitat gairebé a la composició i funcionament de les seves institucions, ni el professorat ni l'alumnat tenen bons coneixements sobre el tema. Però la Unió Europea -que certament es troba en procés de formació- és una realitat a la que el nostre país pertany i, en conseqüència, una realitat que afecta ja la nostra política, cultura, economia, societat i vida quotidiana.

Conèixer la Unió Europea és essencial pel que fa a les polítiques comunitàries que li han estat transferides des dels Estats membres -agricultura, ramaderia, pesca i transports- però és també força important en moltes d'altres temàtiques com demografia, migracions, turisme, seguretat, infraestructures, drets humans, producció i distribució, mercats laborals, etc. Tanmateix els afers exteriors de la Unió porten camí de convertir-se en una de les seves polítiques més importants mitjançant la Política Exterior i de Seguretat Comuna (PESC).

La projecció de la Unió Europea té en la Mediterrània reptes importants en tots els àmbits. Interiorment alguns països mediterranis són fermes candidats a les properes ampliacions de la UE. Exteriorment tota la zona manté amb la Unió relacions comercials i culturals i, des del punt de vista dels aspectes polítics i de seguretat, la pau i el desenvolupament humà i econòmic del Pròxim Orient, els Balcans i el nord d'Àfrica són imprescindibles pel futur europeu. La regió mediterrània és un dels primers socis comercials de la UE, on viuen ja més de cinc milions d'immigrants procedents de la zona sud. Les relacions comunitàries amb els països mediterranis tenen un tractament específic que té com a objectius la intensificació global de les relacions i la consecució d'una zona de lliure comerç durant el primer quinquenni del segle XXI. Aquest espai és el que ofereix a la Unió Europea la possibilitat més clara d'exercir un lideratge paral·lel al dels Estats Units.

Pel que fa a **Catalunya** els seus lligams històrics amb la Mediterrània tenen a l'actualitat perspectives importants. Tant la situació geogràfica de Catalunya com la seva demografia i la seva vitalitat cultural li permeten ser un bon pont entre la Mediterrània i el centre d'Europa. La projecció i relacions mediterrànies de Catalunya han experimentat un augment important en els darrers anys i s'han multiplicat les institucions de tota mena (recerca, medi ambient, cultura, cooperació, etc.) que inclouen la Mediterrània en l'àmbit de les seves activitats. Catalunya va confirmar el seu lloc a la regió al novembre de 1995, quan es van produir a Barcelona dos importants esdeveniments mediterranis: la Conferència Euromediterranis i el Fòrum Civil Euromed.

Com a membres de societats obertes els europeus ens enfrontem a proves difícils però apassionants. Quan la demografia, les creences i les idees d'altres ens pressionen és quan s'ha de demostrar la generositat, creativitat i força de les idees i les actituds veritablement democràtiques i humanístiques que, davant la temptació de tancar-se, reaccionin amb la integració i la confiança.

Més enllà dels desequilibris demogràfics, econòmics i culturals interns, sobren motius per a pensar que s'hauria d'establir una cooperació fructífera. Potser més que

en d'altres llocs, la prosperitat i la pau generals impliquen en aquest espai un diàleg permanent i una cooperació entre el Nord i el Sud.

1.3. Les relacions NORD-SUD i la regió mediterrània

L'anterior divisió Est-Oest, de base ideològica, sembla haver estat substituïda per una divisió Nord-Sud de base econòmica. Aquesta divisió però, encara que útil, està resultant una mica confusa donat que, en aplicar-la sobre països concrets, presenta aspectes força paradoxals. Els intents de trobar classificacions més adients a la situació actual, encara que abundants, estan resultant però massa fragmentaris en emfatitzar només determinades particularitats o respondre a interessos molt determinats.

Mitjançant el marc de les relacions Nord-Sud poden explicar-se molts aspectes essencials per entendre el món actual que no apareixen gairebé mai en les estadístiques estatals com les economies submergides i de subsistència, la tradició oral, les diferències culturals relacionades amb les estructures de poder, els models familiars, els drets col·lectius i individuals, les organitzacions internacionals i no governamentals, i l'existència de gent que mai apareix en els mitjans de comunicació ni en les dades estadístiques.

Només a tall d'exemple: Els conceptes demogràfics: natalitat, mortalitat, esperança de vida, etc., no poden deslligar-se de les condicions socio-econòmico-culturals en que es mouen els grups de població afectats. No poden estudiar-se les migracions humanes sense posar-les en relació amb situacions polítiques, militars, econòmiques i culturals properes i llunyanes en el temps, no solament en les zones de partida sinó també en les d'arribada, i sense tenir en compte el paper dels mitjans de comunicació de masses en la creació de noves expectatives i percepcions. Algunes de les causes i totes les conseqüències dels principals riscos naturals que poden afectar les col·lectivitats humanes -aiguats, terratrèmols, sequeres, contaminacions- estan directament relacionades amb les condicions de vida de les persones afectades.

La població del Nord no pot canviar el Sud, però pot canviar les seves pròpies condicions de vida, actuant amb els instruments que democràticament té al seu abast. La cooperació no és la solució, és només un instrument en la creació d'una xarxa de relacions que han de poder beneficiar tant al Nord com al Sud, en tant en quant afavoreixin el suport i la comprensió mútues.

Si interdependència és la paraula clau, s'ha d'utilitzar aquest concepte, crítica i responsablement, en totes les anàlisis de la realitat present. Això implica, per exemple, relacionar desenvolupament econòmic amb desenvolupament humà i amb les polítiques socials internes i externes, vincular desarmament amb desenvolupament, analitzar el tractament informatiu que del Sud donen els mitjans del Nord, etc.

Tornant a l'humanisme les relacions Nord-Sud, com a marc de referència, són una oportunitat per ampliar els conceptes ecològics, demogràfics, econòmics, socials, culturals i democràtics en condicions igualitàries per a tothom, seguint les línies de pensament que promouen un desenvolupament sostenible pel segle XXI.

Des del punt de vista de les relacions Nord-Sud la Mediterrània presenta molts avantatges com a marc de referència: països europeus i no europeus, la Unió Europea i el Magrib; àrea de migracions, vells i nous estats, organitzacions de seguretat, barreja de religions, cultures, llengües, etc.

La regió mediterrània –que implica la trobada entre les cultures asiàtiques, europees i africanes- un dia ja llunyà va esdevenir centre del món i va ser font de creences, vitalitat, llibertat, creativitat i mestissatge. Des d'aquest espai es van estendre pel món els ideals de tolerància, llibertat, interès per la individualitat, i democràcia. Ara, desplaçada de la seva importància internacional i sovint convulsionada pels fanatismes, la Mediterrània és encara l'espai on ha de ser possible l'encontre i la integració de la diversitat en un àmbit de pau i justícia.

Per totes les raons exposades la proposta “**Mediterrània, un espai per a conviure, un espai per a aprendre**” pretén ser un instrument útil per tal de comprendre la realitat present i sobretot una eina de sensibilització i transformació de cara al futur. Encara que focalitzada en continguts de matèries curriculars de Ciències Socials, es considera adient per afavorir actituds de comprensió i respecte envers d'altres àmbits històrics i culturals.

2. OBJECTIUS

Els principals objectius d'aquest treball són els següents:

- 1) Propiciar un enfocament polivalent, multidisciplinar i integrador dins l'àrea de les Ciències Socials al batxillerat, en torn de l'estudi de la regió mediterrània.
- 2) Facilitar la introducció d'una proposta curricular que permeti analitzar, comprendre i valorar els canvis i interrelacions que es produeixen en el món actual.
- 3) Proporcionar materials idonis per a matèries curriculars diferents, que puguin ser utilitzats de formes i en formats diversos (aula d'informàtica individual i en xarxa, suport paper, fitxes, etc.) en diferents moments dels curs escolar.
- 4) Promoure una sensibilització de l'alumnat davant problemàtiques complexes (econòmiques, demogràfiques, polítiques i culturals) de l'actualitat que li permeti un millor coneixement del present, per tal de plantejar alternatives de futur.

3. CONTINGUTS I METODOLOGIA

En cap cas s'ha pretès presentar una tasca exhaustiva amb una gran quantitat de dades, sinó una bona base de treball amb eines suficients per a la seva ampliació i la seva actualització, per part del professorat i l'alumnat que en faci ús.

Amb la base anteriorment explicitada s'ha plantejat el disseny dels materials que han semblat més adients pel seu treball conjunt, de manera que permeten a les diferents matèries curriculars reforçar-se a si mateixes i alhora donar suport a la resta.

Els continguts, encara que completament interrelacionats, poden dividir-se en cinc parts ben diferenciades:

1. Presentació
2. Dades estadístiques
3. Gràfics
4. Textos
5. Recursos

Aquests materials es vol que puguin ser utilitzats, de forma multidisciplinar i polivalent, per part de cadascuna de les matèries curriculars i de forma integrada en temes diversos. Aquesta és la raó per la qual no han estat ordenats pe continguts ni objectius sinó –per motius pràctics d'elaboració- d'acord amb la seva tipologia procedimental, que no pressuposa cap prioritat d'unes activitats sobre les altres. Tots els materials poden ser utilitzats de forma independent i també interrelacionar-se entre si fàcilment a través de les seves temàtiques. Justament per tal de facilitar aquest ús parcial s'ha optat per un disseny general que es repeteixi en els diferents procediments.

Cadascun dels materials va acompanyat d'una llista d'activitats –només una petita part de les possibles- que respon als plantejaments teòrics ja indicats i va adreçada únicament al professorat. La redacció definitiva de les activitats s'haurà de refer d'acord amb l'alumnat concret i el moment específic en que es duguin a terme, aspecte aquest últim que dependrà del Projecte Curricular de cada centre.

Hi ha un especial interès en remarcar les diferents possibilitats de relació i en utilitzar la temàtica mediterrània com un pont entre els contextos més immediats - Catalunya/Espanya- i els més llunyans -les relacions internacionals- per tal de posar en contacte els nivells micro i macro de les Ciències Socials. També s'han procurat fer visibles aquelles persones i conceptes que sovint escapen a les anàlisis tradicionals, per a no caure en els etnocentrismes que intenten explicar-ho tot a partir d'uns paràmetres només vàlids per una forma determinada d'entendre el món. Així mateix, s'ha volgut integrar aquells aspectes més propers a la realitat de l'alumnat i lligar-los amb els de realitats més allunyades, en l'espai i en el temps, per tal de trobar l'empatia que veu com a més important allò que ens uneix als altres que allò que ens en separa.

La majoria dels materials s'inscriuen cronològicament en els anys noranta perquè es tracta de les dades menys a l'abast de la comunitat educativa i perquè permeten introduir-les com a exemples en una àmplia varietat de situacions. En el cas dels textos s'han seleccionat majoritàriament els procedents de premsa escrita, donat que es tracta d'una font bàsica de la contemporaneïtat i que l'alumnat té ja moltes altres possibilitats de treballar –a l'escola- amb textos documentals procedents d'altres fonts.

Considerant que els recursos existents sobre la mediterrània són abundants però dispersos i poc coneguts per la comunitat educativa en general, s'ha optat per elaborar una recopilació d'adreces d'organismes susceptibles d'oferir informació d'interès, en especial aquella que està focalitzada en les noves situacions de la dècada dels noranta. S'ha donat prioritat a les dades més recents i a les fonts necessàries per a poder actualitzar-les fàcilment.

4. CONSIDERACIONS COMPLEMENTÀRIES

No s'ha aportat informació d'alguns països mediterranis, com poden ser Mònaco i Liechtenstein, ni d'altres -com Portugal, Jordània o Mauritània- considerats com a Mediterranis per alguns organismes internacionals i, en canvi, n'hi ha sobre els territoris Palestins que no disposen encara del *status* d'Estat. Els motius i les raons – sempre difícils de prendre- per incloure determinats països i excloure'n d'altres són bàsicament: una decisió personal de l'autora (cas de Portugal, Jordània i Mauritània) i el protagonisme internacional contemporani (Mònaco, Liechtenstein, Sant Marino, El Vaticà); en qualsevol cas es tracta d'una convenció que busca garantir una unitat fàcil de comprendre per l'alumnat a qui aquesta proposta de treball va adreçada.

Per raons de simplificació de cara a l'alumnat i de control de l'espai en les sèries estadístiques i en els gràfics, s'ha decidit anomenar simplement "Líbia" a la Jamahiriya Àrab Líbia i "Macedònia" a la Antiga República Iugoslava de Macedònia. En el cas de la franja de Gaza i Cisjordània, tot i que no hi ha unanimitat en la seva denominació, "Territoris Palestins" és la que ha semblat més adequada. No s'ha de deixar però d'informar a l'alumnat dels noms oficials dels països i de les circumstàncies que els han envoltat.